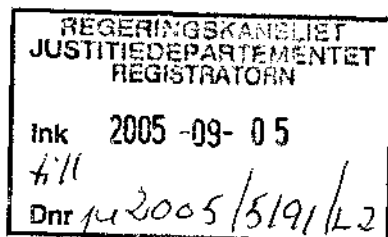

FAMILJERÄTTSSOCIONOMERNAS RIKSFÖRENING

FSR Familjerättssociomernas Riksförening
c/o Gunilla Cederström
Braxengränd 40
175 55 Järfälla

Justitiedepartementet
Enheten för familjerätt och allmän
förmögenhetsrätt

103 33 STOCKHOLM

Betänkandet Vårdnad, boende, umgänge -
Barnets bästa, föräldrars ansvar SOU 2005:43

Sammanfattning

Bakgrund

2002 års vårdnadskommitté har haft i uppdrag att utvärdera 1996 års reform om barns rätt att komma till tals och 1998 års vårdnadsreform. Det innebär att kommittén haft att undersöka hur reglerna tillämpats av domstolar och socialnämnder. I uppdraget har ingått att följa upp effekterna av de nya reglerna om gemensam vårdnad med särskild uppmärksamhet på ärenden där våld och övergrepp förekommit. En annan av kommitténs uppgifter har varit att undersöka om bestämmanderättens regler inom ramen för gemensam vårdnad är lämpligt utformade. Kommittén har även haft i uppdrag att göra en allmän översyn av verkställighetsreglerna i 21 kap föräldrabalken. I det har ingått att utreda om dagens regler om tvångsmedel och verkställighetshinder är lämpliga och ändamålsenliga samt vilket organ som i framtiden skall pröva frågor om verkställighet. Andra uppdrag som fallit inom kommitténs område att utreda är långvariga och upprepade domstolsprocesser, talerätt för närstående, annan kontakt än umgänge samt frågan om automatisk prövning av ett umgänge när en förälder begått brottsliga handlingar mot den andre föräldern.

Familjerättssociomernas riksförenings synpunkter på betänkande av
2002 års vårdnadskommitté.

FSR anser att kommitténs arbete och förslag i stort är bra. I förslaget förstärks barnperspektivet. Barnets bästa skall lyftas fram mer i bedömningarna och barnets rätt att få uttrycka sin åsikt i alla sammanhang tydliggörs. Det är bra att en omvänd ordning föreslås när det gäller bedömningen av vad som är bäst för barnet så att skyddet för barnet säkerställs i de ärenden där övergreppsproblematik finns och att barnets behov av en nära och god kontakt följer därefter. Förtydligandet om att det först skall göras en sannolikhetsbedömning om någon form av övergrepp har skett och därefter en riskbedömning om det kan ske igen, är ett tydligt och pedagogiskt sätt att tänka. Att sannolikhetsbedömningen, när ord står mot ord, kan

innebära att man måste göra en trovärdighetsbedömning av föräldrarna, är också tydligt och bra. Resonemanget kring riskbedömningen kan vara en hjälp i dessa svåra ärenden. Här krävs det dock att både familjerättssociomerna och domstolarna får utbildning. Det är därför bra att behovet av utbildning för familjerättssociomer påtalas av kommittén.

Ibland är dock kommitténs resonemang så böljande fram och tillbaka att det kan vara svårt att förstå hur kommittén landat i det framförda förslaget. I vissa frågor tar också föräldraperspektivet överhand. Det gäller framförallt i den del som rör bestämmanderätten. Det är självklart att en förälder som vill flytta till en annan bostadsort också måste kunna göra det men det är inte lika självklart att barnet skall följa med. Ur barnets synvinkel är det inte alls säkert att det är bäst att flytta med den föräldern som vill byta bostadsort. Att den föräldern som har mest kontakt med barnet alltid har den bästa lösningen för barnet är inte heller självklart. FSR tillstyrker i stort kommitténs förslag men vill också lyfta fram frågan om utdragna processer. Vi menar att det dels kan ta lång tid innan en utredning är klar och sedan den överlämnats till rätten kan det ta upp till ytterligare ett år innan frågan avgörs. Ärendena måste hanteras snabbare av alla instanser. FSR hade gärna sett en maximitid för handläggningen av ett vårdnads/boende/umgängesärende vid såväl socialtjänsten som domstolen. Enligt vår bedömning hade alla involverade parter mått bra av att veta att längre tid än så här kan det inte ta innan vi får en dom i ärendet.

Barnets bästa

Kommitténs förslag: Enbart och uteslutande barnets bästa ur ett barnperspektiv skall vara avgörande vid alla beslut som rör vårdnad, boende, umgänge och annan kontakt än umgänge. Bedömningen skall grunda sig på en helhetsbedömning av barnets situation där barnets samtliga behov och omständigheterna i övrigt beaktas.

FSR tillstyrker förslaget. Redan idag gäller att barnets bästa skall komma i främsta rummet i alla beslut som rör vårdnad, boende och umgänge. I betänkandet finns ingen definition av barnets bästa. Kommittén nöjer sig med att hänvisa till föräldrabalkens bestämmelser och konstaterar att vad som är barnets bästa ändrar sig över tid och är inte detsamma för alla barn. Vidare säger kommittén att bedömningen av vad som är bäst för ett barn måste göras individuellt. Så långt det är möjligt skall såväl långsiktiga som kortsiktiga effekter för barnet bedömas. En viktig omständighet vid bedömningen av vad som är barnets bästa är barnets egen inställning. Skälet till förslaget om förtydligandet i lagstiftningen är den kritik som riktats mot domstolar och socialnämnder att föräldraperspektivet ibland har gått före barnperspektivet. Många gånger, konstaterar man bara, att är det så att det fungerar för föräldrarna så fungerar det också för barnet. Här i betänkandet klarläggs att det är barnet som skall stå i fokus och det innebär att det inte är självklart att en lösning som två föräldrar är eniga om är den bästa för barnet. **FSR anser** att det är bra att detta lyfts fram men menar att när det gäller barnets bästa måste man vid bedömningen utöver, det som framförs i betänkandet också väga in de vetenskapliga resultat som finns inom området. Den forskning med anknytning till socialtjänstens familjerättsliga arbete har, sedan lagen om gemensam vårdnad trädde i kraft den 1 januari 1977, varit mycket begränsad. Enligt **FSRs mening** är det idag alldeles för begränsat med medel som avsätts och fördelas till forskning inom det familjerättsliga området. För att bibehålla och utveckla kvaliteten och metoderna i arbetet anser vi att det är nödvändigt att stimulera såväl forskning som familjerättsliga projekt. FSR konstaterar också att vad som är barnets bästa i det enskilda fallet slutligen kommer att

avgöras med utgångspunkt i familjerättssociomers och juristers bedömningar och uppfattningar. För att möjliggöra att dessa bedömningar så långt möjligt vilar på aktuell forskning och beprövad erfarenhet är det särskilt angeläget att kunskaperna om barns utveckling och behov i samband med föräldrars separationer förbättras.

FSR anser att det är viktigt att familjerättssociomerna träffar barnen även långt ner i åldrarna. Barn kan komma till tals på olika sätt tillsammans med föräldrarna, enskilt eller tillsammans med någon annan för barnet viktig person. Kommunikationen kan ske genom samtal eller observationer. Det får dock inte läggas ett för stort ansvar på barnet. Att barnet skall få tillfälle att komma till tals betyder inte alltid att barnet vill eller kan uttrycka sig. Barnets egen inställning är inte heller alltid detsamma som barnets bästa. För ett barn kan det vara svårt och ibland helt omöjligt att överblicka konsekvenserna framförallt i ett tidsperspektiv. Att göra en helhetsbedömning av barnets bästa i en framtid innebär att familjerättssociomerna skall ta ställning till både barnets och föräldrarnas framtida utveckling vilket kan te sig önskvärt men näst intill omöjligt.

Vårdnad, boende och umgänge

Kommitténs förslag: Möjligheten för domstolen att besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja stramas upp. Domstolen får besluta om gemensam vårdnad endast om det kan antas att föräldrarna kan samarbeta i frågor som rör barnet.

När det gäller förslaget om att gemensamvårdnad endast skall förekomma när det kan antas att föräldrarna kan samarbeta ställer sig **FSR tveksamma**. Kommitténs resonemang blir i det här avseendet dubbeltydigt. Det blir mycket både och, samtidigt som man inte skall gå tillbaka till ordningen före 1998. Då kunde en förälder motsätta sig gemensam vårdnad. Enligt det nya förslaget skall föräldrar inte kunna ha gemensam vårdnad om de har samarbetssvårigheter. Enligt direktiven skall kommittén ta ställning till om reglerna i 1998 års vårdnadsreform bör ändras i något avseende så att det grundläggande syftet med reformen, att föräldrar i så stor utsträckning som möjligt kan komma överens, kan uppnås. Vi ser här en risk för återgång till det gamla systemet där en förälder inte kunde få gemensam vårdnad om den andre föräldern sa nej. Vi tycker inte att det tydligt framgår att det måste finnas verkliga samarbetssvårigheter. Konsekvensen kan bli att barnet kan komma att missa tillgången till en förälder om samarbetet måste vara perfekt mellan föräldrarna. Många föräldrar som valt att gå skilda vägar har inledningsvis svårigheter att hitta en bra samarbetsnivå. De behöver tid och hjälp att hitta former för samarbetet. Vi anser inte att barn mår bra av att leva i en ständig konflikthård utan flexibilitet. Men vi tror inte heller att barn mår bra av att helt skyddas från de svårigheter som är förenat med en separation. Ett barn måste få möjlighet att se att oenigheter och samarbetssvårigheter kan lösas. Vi anser att barn mår bäst av att föräldrarna får hjälp att hantera sina delade meningar och menar att föräldrar ibland med visst tryck kan komma fram till att man måste samarbeta om sina barn. Vi ställer oss tveksamma till att samarbetssvårigheterna verkligen skulle försvinna i och med att en förälder får ensam vårdnad. Det är inte vår erfarenhet utan konflikten kan ibland till och med trappas upp. **Sammantaget anser vi inte att den lagstiftning som idag finns bör förtydligas på det sätt kommittén föreslagit.** Vi anser däremot att kunskaperna om och metoderna för att hjälpa och stödja familjerna i samband med separationer måste utvecklas.

Kommitténs förslag: Om en förälder utsätter en familjemedlem för våld, trakasserier eller annan kränkande behandling bör gemensam vårdnad vara utesluten. Avsteg från denna princip får göras endast om en utredning visar att det inte finns risk för att barnet far illa och att gemensam vårdnad i övrigt är förenligt med barnets bästa. En vårdnadshavare som avsiktligt dödat den andre föräldern skall i princip alltid skiljas från vårdnaden.

FSR instämmer delvis i förslaget. Vi anser att det skall vara lättare att få enskild vårdnad om en förälder, såsom förslaget är formulerat, utsätter en familjemedlem för våld, trakasserier eller annan kränkande behandling. I vissa fall måste det dock vara tillräckligt att en familjemedlem tidigare varit utsatt för våld, trakasserier eller kränkande behandling för att domstolen skall kunna besluta att en förälder får ensam vårdnad. Våldsproblematik leder nästa alltid till samarbetssvårigheter och rädslor. När en förälder avsiktligt berövat den andre föräldern livet, har vi svårt att se någon situation där det skulle vara lämpligt att föräldern behåller vårdnaden. Något som vi ser som bekymmersamt är när familjevåld m.m. skall anses föreligga? Om en förälder dömts för övergreppet eller själv bekräftat att det har förekommit våld är det kanske inte förenat med så stora svårigheter att utreda och bedöma vad som är bäst för barnet. Men de flesta ärenden som kommer till familjerätten är mycket mer oklara. Det är vanligt att antingen ingen polisanmälan gjorts, polisutredning lagts ner eller att åtalet ogillats. Det är i dessa fall, när en förälder säger att det förekommit övergrepp och den andre nekar som det kommer att bli svårt att göra riskbedömningar av vad som är till barnets bästa. Ett barn skall givetvis aldrig behöva utsättas för psykiska och fysiska övergrepp men ett barn skall inte heller behöva bryta kontakten med en förälder till följd av grundlösa påståenden om våld mm. Det är ändå viktigt att påpeka att det under en interimistisk period kan behöva ske inskränkningar i ett barns kontakt med en förälder för att socialtjänsten skall kunna bedöma om barnet kan komma till skada. Det är bra att kommittén tar upp och tydliggör detta eftersom frågan ofta vållar handläggningsproblem. Om föräldrar med gemensam vårdnad inte är överens om att umgänget skall inskränkas eller ske under speciella former under en period är det angeläget att domstolen kan fatta beslut inom en inte alltför lång framtid. De problem som finns förenade med våld och övergrepp löses dock inte genom att en förälder får ensam vårdnad. Har barnet och den våldsamma föräldern umgänge kan det ibland vara omöjligt för föräldrarna att undvika kontakt. Det är därför angeläget att både föräldrar och barn får hjälp och stöd för att komma tillrätta med de problem som övergreppen fört med sig. För barn som har levt i en våldsam miljö har det inneburit ett liv i otrygghet och maktlöshet. Ingen av föräldrarna har kunnat ge barnet fullständig trygghet. Den ena använder våld och den andra kan in hindra våldet. Det är viktigt att det finns verksamheter i samhället som kan hjälpa och stödja dessa familjer. FSR anser också att det är angeläget att det skapas utbildningar så att familjerätts socionomer får den kunskap som behövs för att arbeta med dessa svåra frågor.

Kommitténs förslag: Om socialnämnden får kännedom om omständigheter som tyder på att ett barn kan fara illa skall den alltid skyndsamt göra en utredning. Kommittén anser att den reglering om att endast en förälder eller socialnämnden är behörig att väcka talan om överflyttning av vårdnaden bör behållas.

FSR tillstyrker förslaget Det finns redan idag en bestämmelse i 11 kap 1 § socialtjänstlagen som innebär att socialnämnden utan dröjsmål skall inleda utredning om något kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd. Vi anser att den bestämmelsen är tillämplig vid alla situationer då det finns oro för att barnets välbefinnande. Det är bra att nämnden uppmärksammas på sin skyldighet att ansöka om en vårdnadsöverflyttning i de fall en förälder inte bör ha kvar vårdnaden och att det i socialtjänstförordningen klarläggs vilken nämnd som har ansvaret för att en ansökan om vårdnadsöverflyttning görs. Förslaget innebär

att en ansökan om vårdnadsöverflyttning görs av barnets vistelsekommun eller om barnet är placerat i vård, av placeringskommunen. FSR anser inte att talerätten i dessa fall skall utvidgas till närstående eftersom det då kan finnas en viss risk för att barnet kan komma att utsättas för onödiga processer.

Kommitténs bedömning: Kommittén anser inte att reglerna om bestämmanderätten vid gemensam vårdnad bör ändras.

Kommittén föreslår: att barnets möjligheter att få tillgång hälso- och sjukvård och andra stödinsatser även om vårdnadshavaren motsätter sig det utreds närmare.

FSR tillstyrker förslaget. Gemensam vårdnad bygger på föräldrarnas samarbete kring hur barnets liv skall organiseras på bästa sätt. Om enskilda frågor inom ramen för den gemensamma vårdnaden skall detaljregleras så går ursprungstanken med den gemensamma vårdnaden förlorad. Om föräldrarna, trots stöd och hjälp, inte kan nå överenskommelser är kanske inte gemensam vårdnad den bästa lösningen. Enligt FSRs mening är dock frågan om hälso- och sjukvård redan väl utredd av kommittén som också tydliggör svårigheterna med att införa en regel som reglerar frågan inom ramen för den gemensamma vårdnaden. Inte något barn som behöver hälso- och sjukvård skall behöva riskera att inte få det. Problemet i dessa ärenden är ofta föräldrarnas olika uppfattningar om barnets behov av vård- och stödinsatser. Den ena föräldern anser kanske att den andre utsätter barnet för läkarkontakter barnet inte har behov av och menar att barnet far illa av att den andre föräldern ideligen söker sjukvård för barnet. Medan den föräldern som söker vård tycker att den andre föräldern inte ser att barnet mår dåligt och behöver hjälp. Svårigheter kan också uppstå när det gäller stödinsatser från socialtjänsten. En vårdnadshavaren vill istället för en erbjuden insats själv ta mer ansvar för barnet vilket den andre föräldern inte accepterar. Ett sätt att lösa detta är att införa ett slags mellantvång i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga som gör det möjligt för socialtjänsten att besluta om en insats eller vård med utgångspunkt från den utredning och bedömning som gjorts enligt 11 kap 1 § socialtjänstlagen.

Kommitténs förslag: Ett beslut om barnets boende och umgänge skall grunda sig enbart på vad som är bäst för barnet. Domstolarnas möjlighet att besluta om växelvis boende tydliggörs i lagstiftningen.

FSR instämmer i förslaget som innebär att ett växelvis boende skall bedömas enbart utifrån vad som är bäst för det enskilda barnet. Kommittén anser att samarbetet mellan föräldrarna skall vara gott, att de bör bo nära varandra så att barnet kan upprätthålla sociala kontakter och utöva sina fritidsaktiviteter. Bedömningen skall göras individuellt utifrån vad som är bäst för det enskilda barnet. Barnets egen inställning har betydelse. FSR anser att det också kan finnas situationer där samarbetet inte fungerar helt tillfredställande, där det finns ett avstånd mellan bostäderna som inte möjliggör att barnet fullt ut kan ha samma kamrater men där det ändå finns omständigheter som gör att det är bäst för barnet med ett växelvis boende. När en förälder är tveksam till ett växelvis boende eller umgänge är det viktigt att ta reda på anledningen till föräldrarnas osäkerhet. Detta för att kunna bedöma om utgångspunkten för tveksamheten är barnets behov.

Kommitténs förslag: Personer som utses av socialnämnden i enlighet med ett domstolsavgörande om umgänge skall benämnas umgängesstöd. Utgångspunkten för

domstolens beslut skall vara barnets behov. Domstolen kan också besluta om annan lämplig åtgärd om barnet har behov av det. Socialnämnden skall beredas tillfälle att yttra sig innan domstolen förordnar om umgängesstöd.

FSR tillstyrker delvis förslaget att det införs ett nytt begrepp som bättre tydliggör vad det handlar om. Nämligen ett stöd till barnet. Det är också bra att det tydliggörs i lagstiftningen vilket ansvar socialnämnden har liksom att det ges en möjlighet för nämnden att ta initiativ till att ett umgänge med stöd upphör om det inte längre finns behov av stödet.

FSR anser dock inte att problemet helt är löst. Har barnet enligt domstolens bedömning inte behov av ett umgängesstöd men en eller båda föräldrarna känner behov av att en tredje person närvarar eller medverkar vid umgängestillfället så torde enda möjligheten vara att föräldern/arna även fortsättningsvis ansöker om kontaktperson. Detsamma gäller om två föräldrar utan att ha kontakt med domstolen under samarbetsamtal kommer fram till att tredje person skall närvara eller medverka vid umgänget. Vi tycker inte att det är en bra lösning att stödet i det ena fallet kallas umgängesstöd och i det andra kontaktperson och hade gärna sett en lösning som även inbegrep de ärenden där föräldrarna är överens.

Att socialnämnden skall beredas tillfälle att yttra sig när tingsrätten överväger att besluta om umgängesstöd är bra. Nämnden kan då förhindra att domstolen fattar beslut som är omöjliga att verkställa. **FSR menar dock** att förfarandet skall vara enkelt och snabbt. Det borde räcka med ett telefonsamtal till nämnden på samma sätt som idag sker på flera håll i landet. **FSR vill också framhålla vikten** av att nämnden gör sitt yttersta för att hitta lämpliga former av umgängesstöd. Konsekvensen kan annars bli att barnet antingen inte alls får träffa en förälder eller att barnet får träffa en förälder under otrygga former. Socialtjänsten har alltid ett ansvar för att hitta lämpliga insatser till barn och unga som behöver stöd och hjälp. Den här formen av insats är lika viktig som andra insatser inom socialtjänsten. **FSR tillstyrker** också förslaget att beslutet om umgängesstöd inte kan överklagas. Eftersom föräldrarna sällan är ense i dessa ärenden är det relativt vanligt att de har olika uppfattningar om vem eller vilket umgängesstöd som är lämpligt för barnet. Den föreslagna bestämmelsen medför att processen inte ytterligare fördröjs. Enligt vår bedömning bör det dock framgå även av socialtjänstlagen att beslutet inte går att överklaga.

Kommitténs förslag: Det införs en möjlighet för domstolen att förordna om annan kontakt än direkt umgänge mellan barnet och en förälder eller annan närstående t.ex. kontakt via telefon, brev eller e-post.

FSR instämmer delvis i förslaget. FSR är tveksam till alltför mycket detaljreglering inom ramen för den gemensamma vårdnaden. Syftet med gemensam vårdnad är att barn skall få tillgång till två samarbetande föräldrar som själva hittar lösningar som är bra för barnet. Blir regleringen inom ramen för gemensam vårdnad för omfattande så förlorar den gemensamma vårdnaden sin innebörd. Föräldrar som har svårt att hitta gemensamma lösningar kanske inte skall ha gemensam vårdnad. **När en förälder har ensam vårdnad anser** vi dock att det i vissa speciella fall kan ge utrymme för handlingsfrihet och en öppning som kan vara värdefull för att barnet skall kunna behålla kontakt med en förälder som det inte går att träffa på grund av avstånd eller andra skäl. Vi anser också att denna form av kontakt skall kunna kombineras med ett umgänge som inte kan äga rum i den omfattning som kontakten via mail mm skulle kunna. Såsom lagstiftningen nu är formulerad går det endast att välja traditionellt umgänge eller indirekt form av umgänge.

Kommitténs bedömning: Dagens reglering om att endast socialnämnden är behörig att föra talan om barnets umgänge med annan än föräldern bör behållas.

FSR tillstyrker förslaget. Antalet ärenden som aktualiseras gällande umgänge med närstående är få. Vi anser att det finns fördelar med det nuvarande systemet som innebär att antalet processer hålls nere. Utgångspunkten i svensk lagstiftning är att det är barnets behov som styr umgänget. I första hand är det vårdnadshavaren som bestämmer om umgänge - en förälder som inte är nöjd med vårdnadshavarens beslut vänder sig till domstol. Lagstiftarens målsättning har varit att så långt möjligt lyfta tvisten till socialnämnden eller familjerättsgruppen. Syftet är gott nämligen att barnets anhöriga skall få hjälp och stöd för att nå samförståndslösningar eftersom barnet mår bättre när anhöriga inte ligger i konflikt med varandra. När det gäller umgänge med andra närstående bör samma princip gälla. Nämligen att när det inte går att komma överens med vårdnadshavaren, bör de anhöriga i första hand vända sig till familjerättsgruppen som kan erbjuda samarbetsamtal, utvidgande samarbetsamtal, nätverksmöten eller familjerådslag. Det är alltid svårt med umgänge om den förälder barnet bor hos inte medverkar till kontakten. FSR **anser** att kommitténs förslag ligger i linje med den lagstiftning som finns och som innebär att samförståndslösningar är bra.

Barnets rätt att komma till tals

Kommitténs förslag: Ordet barnets vilja byts mot barnets inställning

Kommitténs förslag: Alla barn även små skall ges möjlighet att komma till tals och barnets inställning skall beaktas. En bedömning skall göras av om det är olämpligt att tala med barnet och vilken betydelse som skall tillmätas barnets inställning.

FSR tillstyrker förslaget. Det är bra med byte av ordval. Det blir tydligare att det inte behöver ställas krav på att barnet skall ha uttryckt en viljeyttring utan det räcker med att barnet får påverka besluten genom att uttrycka tankar och åsikter om sin situation. Viktigt att såväl utredaren som domstolen har kompetens och kunskap om barns normala utveckling vad gäller såväl socialt, psykologiskt som minnesfunktioner etc. Detta för att kunna sätta barnets åsikter i relation till barnets ålder och mognad. FSR anser också att det är bra att det lyfts fram att även små barn skall ha möjlighet att komma till tals. Det finns olika sätt att låta barn komma till tals. Formerna för kontakten får anpassas till barnets ålder och mognadsgrad.

Kommitténs förslag: Huvudregeln skall vara att samtal med barnet sker någon eller några gånger under det att föräldrarna genomgår samarbetsamtal. Det är endast om det är olämpligt att barnsamtal sker som det bör komma ifråga att inte hålla sådana. Frågan om obligatoriska samtal gäller även upplysningar och avtal. När det gäller utredningar föreslås att utredaren talar med barnet på barnets villkor i större utsträckning än vad som sker idag. Sker inte samtal med barnet i samband med godkännandet av ett avtal skall föräldrarna tillfrågas om barnets inställning.

FSR anser att det är bra att barn får möjlighet till information och möjlighet att uttrycka sin inställning och vi instämmer i att det kan behöva ske i större utsträckning än vad som är fallet idag. Samtal med barnet kan vara en möjlighet att avlasta barnet och ge det tillfälle att berätta hur det är när föräldrarnas är oeniga om barnets framtid. När det gäller samtal inom ramen för **upplysningar ställer vi oss dock mycket tveksamma.** Familjerättsassocionomerna har i allmänhet mycket begränsad tid till sitt förfogande för yttrandet. Det är inte möjligt att hinna få en tillitsfull relation till barn vid ett enda samtal. För att barnet skall känna förtroende krävs i allmänhet hembesök och samtal med föräldrar och

barn innan handläggaren kan få till stånd ett samtal som är av mer utredningsmässig karaktär. Risken finns att bedömningarna kommer att vila på samtal av sämre kvalitet och att de snabba samtalen till och med försvårar en framtida kontakt med barnet. Det är inte heller självklart att samma handläggare har ansvar för både upplysningarna och den framtida utredningen. Visserligen kan det vara så att samtal med ett enskilt barn i vissa fall kan leda till att socialtjänsten fångar upp ett barn som mår dåligt och därmed kan erbjuda stöd och hjälp. Samtalet bör i så fall inte användas som underlag i en bedömning av det interimistiska beslutet.

FSR tillstyrker förslaget om samtal med föräldrarna inom ramen för upplysningarna.

När det gäller samarbetsamtal kan det i vissa fall vara rimligt att barnet får komma till tals om det är föräldrar som är i konflikt. Gäller det utredande samtal anser vi att de förutsättningar som nämns ovan skall vara uppfyllda. En möjlighet är att barnet i vissa fall följer med på ett första informationssamtal. Barnen skall dock inte dras in i föräldrarnas samtal och vi får inte göra barn mer kompetenta än de faktiskt är. De flesta vuxna vill försöka lösa de egna samarbetsvärigheterna och hitta samförståndslösningar. Det är inte säkert att barnet alltid känner till föräldrarnas konflikt. Åtskilliga föräldrar stärks och växer i sin föräldraroll när de arbetar sig igenom samtalen och lär sig att kompromissa och lägga gammalt groll bakom sig. För en del föräldrar räcker det med något eller ett par samtal för att de skall nå enighet.

Handlar det om ett umgänge eller boende så kan det i vissa fall vara rimligt att barnet i slutskedet av samtalen får komma med och lämna sina synpunkter på föräldrarnas förslag. Man måste dock ta i beaktande att det inte är självklart att föräldrar som kommer på frivilliga samarbetsamtal vill medverka till att samtalsledaren talar med barnet. Hur skall handläggaren då förhålla sig till samtalen? Det får ju inte bli så att en mer eller mindre tvingande regel om att alltid försöka få till stånd barnsamtal i samband med samarbetsamtal får oönskade konsekvenser som innebär att föräldrar drar sig för att komma till samtalen. Familjerätts socionomer har en tillräcklig kompetens för att avgöra när det är lämpligt att involvera barnen i samtalen. Om föräldrarnas överenskommelse inte verkar vara till barnets bästa har samtalsledarna en viktig roll att, utifrån generella kunskaper om barns behov och tillsammans med den information som föräldrarna ger om barnets speciella behov, styra fokus mot barnets bästa. Ett annat problem med barnsamtal är att när det gäller frivilliga samarbetsamtal kan samtalsledaren inte säkert veta att det blir något ytterligare samtal om föräldrarna börjar samarbeta. Samtalsledaren kan in lova eller säga något bestämt eftersom föräldrarna själva avgör om de vill komma till fler samtal. Många gånger avbryter föräldrar som är i stark konflikt samtalen eftersom de inte ser någon möjlighet till lösning. Barnet kan i så fall uppleva det som ett svek att de planerade samtalen inte blev av.

När det gäller samtal med barn i utredningar dvs vårdnads, boende, umgänges- och utredningar i samband med beslut om avtal **tillstyrker vi kommitténs förslag i sin helhet.**

Samförståndslösningar

Kommitténs förslag: Nämnden skall vara aktiv för att erbjuda samarbetsamtal. Uppföljningssamtal skall erbjudas om det inte är olämpligt eller obehövligt.

FSR tillstyrker förslaget. Det är angeläget att föräldrar som är i kris kan erbjudas samtal inom en inte alltför lång framtid. Risken är att barnet far illa av föräldrarnas konflikt och att situationen för familjen kan komma att förvärras om väntetiden blir för lång. När föräldrar är i

kris kan det vara bra att försöka hitta en lösning som de kan pröva under en period. Tidsbegränsade avtal kan vara ett sätt att nå en tillfällig överenskommelse. Det är bra att föräldrar erbjuds uppföljningssamtal men möjlighet att hitta nya och kanske bättre lösningar när de fått lite mer distans till separationen.

Domstolar och socialnämnders beslutsunderlag

Kommitténs förslag: Utredaren skall lämna en rekommendation till beslut i vårdnadsutredningen, om det inte är olämpligt eller obehövligt.

FSR instämmer i förslaget att utredaren skall lämna ett förslag till beslut. Den som verkställer en vårdnadsutredning är idag inte skyldig att lämna förslag till beslut. Men det är i praktiken mycket vanligt att den som gör utredningen också diskuterar olika beslutsalternativ och lämnar ett förslag till en lösning. Utredaren har under utredningstiden hunnit skaffa sig en god bild av barnet och barnets situation och är utredaren som bäst kan se vilka lösningar som kan vara aktuella för barnet. Att inte informera domstolen och de kunskaper som finns blir fel mot barnet. Trots det kan det givetvis finnas situationer då det kan vara svårt att avgöra vad som är bäst för barnet. Eftersom en konsekvensbeskrivning oftast görs går det i de allra flesta fall att lämna en rekommendation. Även i de fall båda föräldrarna kan tillgodose barnets behov, finns det oftast någon omständighet som väger över och pekar på det bästa alternativet för barnet. Går det inte att lämna ett förslag så måste det väl anses olämpligt att göra det. I betänkandet står det vårdnadsutredning. FSR anser att det skall lämnas förslag till beslut oavsett om det handlar om vårdnad, umgänge eller boende och tolkar också skrivningen som om det är det som avsetts.

Kommitténs förslag: En sekretessbrytande regel införs för inhämtande av uppgifter från socialnämnden.

FSR tillstyrker förslaget men anser att det hade varit rimligt att det infördes en motsvarande regel avseende inhämtande av uppgifter från hälso- och sjukvården. De invändningar som kommittén framför tar endast, enligt FSRs mening, fasta på den vuxnes intressen och behov. Ett referentsamtal med en representant från sjukvården som innehåller frågor om föräldrarnas fysiska och psykiska hälsotillstånd och föräldraförmåga kan ha stor betydelse för bedömningen av vilket alternativ som är bäst för barnet. Skulle en sådan sekretessbrytande regel införas, och skulle det innebära att föräldern undviker att söka vård av rädsla för konsekvenser i en vårdnadstvist, kan man undra om föräldern har barnets bästa för ögonen.

Domstolsprocessen

Kommitténs förslag: Domaren skall verka för att en samförståndslösning nås.

FSR tillstyrker förslaget. Det är bra att domstolen skall verka aktivt för att föräldrarna skall nå en samförståndslösning och att det skrivs in i lagen. Vi instämmer också i att samförståndslösningar inte skall eftersträvas till varje pris utan att det alltid är barnets bästa som skall stå i fokus. Det kan vara bra att domstolen kallar föräldrarna till flera förberedande möten.

Kommitténs förslag: Domstolen skall i första hand själv försöka ena föräldrarna. I de fall det är lämpligt skall domstolen uppdra åt en medlare att försöka få föräldrarna att nå en samförståndslösning.

FSR ställer sig tveksam till förslaget. Det finns ett antal särskilt konfliktfyllda mål som återkommer inom olika instanser vid domstolsväsendet och socialtjänsten där både barn och föräldrar far mycket illa. FSR anser att det är nödvändigt med förändringar för att försöka hitta lösningar som hjälper barnen i de mest svårlösta vårdnads/boende/umgängeskonflikterna men frågan om medlarens roll är oklar. Medlarens roll kontra familjerättssociomerns måste klargöras bättre. Vad är skillnaden mellan samarbetsamtal och medling och när blir det ena och det andra aktuellt. **Förslaget om utbildning är bra** och samma krav måste givetvis också ställas på utbildning till den som skall leda samarbetsamtalen.

Kommitténs förslag: Prövningstillstånd vid överklagande från tingsrätten till hovrätten samt ökad kompetens hos domare föreslås.

FSR tillstyrker förslaget. Det är ett sätt att undvika upprepade och långvariga domstolsprocesser. Eftersom det i framtiden föreslås ställas större krav på kompetens och erfarenhet hos de domare som handlägger vårdnads mål och ärenden om verkställighet finns det skäl att tro att tingsrättens beslut och bedömningar kommer att bli väl underbyggda och i högre utsträckning utgå från barnets bästa.

Kommitténs förslag: Om ett barn eller en förälder har skyddade personuppgifter föreslås domstolen lämna uppdraget att utse någon att verksställa utredningen till socialnämnd som regeringen bestämmer.

FSR tillstyrker förslaget men ser ett stort problem i att frågan kring referenspersonerna inte är löst. Det höga säkerhetstänkandet spolieras lätt om referenternas uppgifter måste tydliggöras i utredningen. Det kan finnas en risk att referenspersonernas kunskaper om barnet inte inhämtas av det skälet att det finns oro för att de sekretesskyddade uppgifterna kan komma till den andre partners kännedom.

Kommitténs förslag: Verkställighetsprocessen renodlas. Frågorna om verkställighet av domar, avtal flyttas till allmän domstol. Ingen förändring föreslås avseende tvångsmedel. Rikspolisens får i uppdrag att utarbetande instruktioner för polisens agerande när det gäller hämtning av barn i dessa ärenden.

Kommittén tillstyrker förslaget: Det kan visserligen ifrågasättas om frågor om barns vårdnad/boende och umgänge över huvud taget skall hanteras av allmän domstol men vi tillstyrker ändå förslaget i föreliggande utredning. Ur ett barnperspektiv är en överflyttning av handläggningen av verkställighetsärenden till tingsrätten från länsrätten fördelaktig. Antalet processer kan minska och handläggningstiderna förkortas. Förslaget innebär fördelar för barnet som oftast drabbas negativt av upprepade, långdragna processer med en tillspetsad konflikt mellan föräldrarna. Det kan också innebära en utsträckt osäkerhet om hur barnet skall bo eller när/om de skall träffa den andre föräldern. Det finns fördelar med att tingsrätten överblickar både beslut, domar och verkställighetsfrågorna. Det kan öka tingsrättens insikter om konsekvenserna av utformningar av domar och leda till att dessa formuleras med större skärpa/tydlighet vilket ibland är ett bekymmer. Genom förslaget minskar också möjligheten till ett "evigt" processande. FSR ställer sig positiv till att verkställighetsmålen renodlas till

FSR FAMILJERÄTTSSOCIONOMERNAS RIKSFÖRENING

---

att verkligen gälla problem kring verkställighet och inte missnöje med domens formulering eller innehåll. FSR tillstyrker även förslaget att i samband med interimistiskt beslut besluta om verkställighet (vite) eftersom det avsevärt förkortar en eventuell process.

20050901

FSR Familjerättssociomernas riksförening
Gunilla Cederström
Ordförande